

Nr 295.

Av herrar **Norman** och **Wagnsson, Ruben**, *angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m.*

Nya grunder för statsbidrag till anordnande av slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola antogs vid 1919 års riksdag. Med anledning härav utfärdades kungl. kungörelse den 30 juni 1920. Bland däri intagna bestämmelser må erinras om följande: minimiarvodet för undervisning i slöjd skulle utgöra 1 krona 20 öre för undervisningstimme, varav staten skulle bidraga med $\frac{9}{10}$ eller 1 krona 8 öre för timme; minimiantalet lärjungar i slöjdvärdelning skulle utgöra 10, men statsbidrag skulle få utgå även för avdelning med mindre lärjungeantal, i det fall att den bestod av samtliga de i skolan inskrivna eller, då undervisningen avsåg allenast det egentliga folkskolestadiet, samtliga de detta stadium tillhörande gossar, respektive flickor, vilka skäligen kunde deltaga i slöjdundervisningen; statsbidrag kunde utgå till högst 136 timmars undervisning för år.

Med anledning av i statsverkspropositionen av Kungl. Maj:t framställt förslag beslöt 1933 års riksdag väsentliga ändringar i de nämnda bestämmelserna. Minimiarvodet och statsbidraget bibehölls vid 1 krona 20 öre respektive 1 krona 8 öre endast för lärare, som av slöjdundervisningen hade sin huvudsakliga inkomst. För övriga lärare bestämdes arvodet till 1 krona och statsbidraget till 90 öre; statsbidrag fick ej utgå för slöjdvärdelning, som ej omfattade minst 6 lärjungar, tillhörande folkskolestadiet; maximiantalet timmar för år, för vilka statsbidrag kunde utgå, sänktes till 124.

Kungl. Maj:ts förslag angående statsbidrag till folkskolornas slöjdundervisning till 1935 års riksdag återfinnas dels i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, dels i Kungl. Maj:ts proposition nr 174 angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. I det hela taget överensstämma dessa förslag i de angivna hänseendena med vad som antogs av 1933 års riksdag. I enlighet med principerna om statens övertagande av kostnaderna för lärarnas kontanta avlöning har emellertid föreslagits, att minimiarvodet för slöjdundervisningen skulle helt och hållet utgå av statsmedel, och yrkande om erforderlig höjning av anslagssumman har gjorts. Angående minimiantalet lärjungar i slöjdvärdelning föreslås med anledning av förslag från skolöverstyrelsen, att bland de 6 lärjungarna skulle, då det gäller slöjdundervisning för flickor, få inräknas även lärjungar å småskolestadiet.

Anledningen till de företagna begränsningarna i fråga om statens anslag till slöjdundervisningen har icke varit något underkännande av skolslöjdens värde som uppfostringsmedel. Att så ej är fallet framgår bland annat av

följande yttrande av 1933 års riksdag angående ifrågavarande anslag: »Riksdagen finner det vara ett beklagligt förhållande, att åtgärderna för inskränkning av statsutgifterna kommit att så hårt drabba detta anslag, enär enligt riksdagens mening slöjden, särskilt vad de kvinnliga eleverna angår, hör till de mest nyttiga och såsom uppfostringsmedel mest värdefulla bland skolämnena, åtminstone för de lärjungar, som tillhöra det egentliga folkskolestadiet.» Det avgörande har i stället varit önskemålet att på grund av depressionstiden göra inskränkningar i statens utgifter. Denna depressionstid gjorde sig ju särskilt starkt gällande vid den tidpunkt, då nedsättningarna gjordes. Att dessa i så hög grad riktades mot slöjdanslaget har väl bland annat berott därpå, att slöjden ännu icke erhållit obligatorisk karaktär i folkskolan. En annan omständighet har kanske varit ännu mera avgörande. Trots sin frivilliga karaktär har slöjden vunnit mycket stor uppskattning av föräldrarna och de kommunala skolmyndigheterna, och den har därför fått en omfattande utbredning, vilket framgår därav, att förslagsanslaget till undervisning i slöjd, trots det låga lärararvodet, året före nedsättningarna utgick med ej mindre än 3,330,000 kronor. Detta gjorde, att nedsättningarna kunde beräknas giva ett resultat av 765,000 kronor. Man kan alltså säga, att det var slöjdundervisningens popularitet, som indirekt blev orsaken till att slöjdanslaget, vad beloppets storlek beträffar, drabbades hårdare av de på grund av depressionen verkställda nedsättningarna än något annat anslag under åttonde huvudtiteln.

Den väsentligaste besparingen har givetvis vunnits genom nedsättningen av arvodet och därmed följande minskning av statsbidraget. Arvodet för slöjdundervisningen har alltid varit lågt och blev så, beroende på utgångsläget, även efter den väsentliga höjning, som företogs år 1919. Även med ett belopp av 1 krona 20 öre för undervisningstimme utgör det icke ens hälften av vad som i medeltal betalas för folkskolans obligatoriska ämnen, och ändå kan undervisningen i slöjd icke sägas kräva mindre arbete av läraren än åtskilliga andra ämnen. Att det genom 1920 års kungörelse fastställda arvodet verkligen ansågs för lågt torde framgå därav, att riksdagen redan år 1920 beviljade särskilt dyrtidstillägg å detta arvode. Här må följande anföras ur statsutskottets motivering till att utskottet, fastän departementschefen icke förordat dyrtidstillägg åt slöjdlärare, dock ansåg sig böra föreslå riksdagen, att sådant tillägg skulle utgå jämväl till dessa lärare: »De skäl, som föranlett departementschefen att bortse från lärarna i sagda övningsämnena (slöjd och hushållsgöromål), grunda sig huvudsakligen dels på den omständigheten, att dessa lärares arvoden reglerades så sent som vid 1919 års riksdag, dels ock på det förhållandet, att undervisningen i dessa ämnen i ett flertal fall bedrivs av de ordinarie lärarna. Utskottet kan icke finna dessa skäl vara av en sådan beskaffenhet, att ifrågavarande lärare böra berövas en förmån, som synes stå i överensstämmelse med billighetens krav. Även med den reglering, som vid fjolårets riksdag beslöts för nämnda lärare, uppgå deras arvoden till så låga belopp, att det synes oavvisligt att förmedelst dyrtidstillägg stärka lärarnas ekonomiska ställning och bringa deras

avlöningsförmåner i rimlig proportion till lärarnas i läsåmnena. Att undervisning i dessa övningsämnen i många fall bedrivs av de ordinarie lärarna synes icke kunna utgöra en anledning att här göra ett undantag.»

Därest slöjdundervisningen handhaves av lärare vid folkskolan, vilket oftast är fallet, måste bemärkas, att den som regel är förlagd efter lärarens egentliga skoldag, som i och för sig tillsammans med lektionsförberedelser och rättning av skriftliga arbeten starkt tager lärarens krafter i anspråk. Arvodet för slöjdundervisningen är att betrakta som ersättning för övertidsarbete, och det är skäligt, att i förevarande fall, liksom annars torde gälla i fråga om övertidsersättning, denna fastställas till belopp, vilka någorlunda avpassas efter det arbete, som utföres, och stå i rimlig relation till avlöningsförmånerna för huvudtjänsten.

Det har tidigare förväntats, att kommunerna skulle, trots det minskade statsbidraget, bibehålla slöjdarvodet vid förut bestämda belopp. I vissa fall har också så skett. Dock har enligt en av Sveriges folkskolläraryrkeförbund verkställd undersökning, vilken omfattar 2,140 skoldistrikt, i mer än halva antalet fall arvodet bestämts till det fastställda minimiarvodet av 1 krona. Det har också inträffat, att lärare funnit arvodet så knappt tillmätt, att de avstått från slöjdundervisningen, vilken därför måst helt och hållet nedläggas.

Den nämnda undersökningen har också avsett antalet slöjdivdelningar, för vilka undervisningen måst nedläggas, därför att minimiantalet lärjungar i avdelning bestämts till 6, alla tillhörande folkskolestadiet. Enligt inkomna uppgifter skulle 115 gossavdelningar och 813 flickavdelningar indragits av sagda anledning. Helt naturligt förefinnas dessa avdelningar huvudsakligen i de glest befolkade delarna av landet. Detta belyses därav, att 136 av de nämnda avdelningarna tillhörde Västerbottens och 117 Norrbottens län. För avlägset liggande bygder, vilka i så många avseenden äro missgynnade, har alltså tillkommit, att de gått miste om en undervisning för sina barn, vilken de säkerligen satt stort värde på. En viss förbättring i förevarande hänseende skulle ju vinnas genom ett förverkligande av Kungl. Maj:ts förslag, att i flickavdelningar skulle få inräknas även lärjungar på småskolestadiet. Hur omfattande verkan härav skulle vara är omöjligt att säga. Säkert är, att slöjdundervisning på ett mycket stort antal platser fortfarande skulle praktiskt taget bliva omöjliggjord. Starka skäl synas därför tala för en återgång till de förhållanden, som gällde före år 1933.

Nedsättningen av maximiantalet timmar för år, för vilka statsbidrag till slöjdundervisning får utgå, från 136 till 124 innebär, att i regel slöjdundervisning kommer att meddelas under 31 arbetsveckor, då slöjdundervisning vanligen pågår 4 timmar i veckan. Skolöverstyrelsen har föreslagit en höjning från 124 till 128 timmar, varigenom skulle på detta område vinnas nära överensstämmelse med det effektiva antalet läsveckor, som ett läsår om 8 månader omfattar. Givetvis skulle en sådan ökning medföra en viss förbättring av slöjdundervisningens resultat. Det riktiga synes dock vara att även här återgå till förut rådande förhållanden med ett maximum av 136 timmar för år.

Såsom i det föregående framhållits, har nedsättningen i statens anslag till folkskolans slöjdundervisning icke haft sin orsak i något tvivel på denna undervisnings stora värde för den uppväxande ungdomens uppfostran. Riksdagen har själv vid sitt grundläggande beslut i saken beklagat, att de på grund av depressionen företagna anslagsminskningarna skulle i så hög grad träffa anslaget till slöjdundervisningen. Då nu i stort sett normala förhållanden på det ekonomiska livets område åter inträtt, synes tiden också vara inne att befria slöjdundervisningen från den undantagsställning i förhållande till andra folkskolans ämnen, vari den kommit.

På grund av det anförda hemställes, i anslutning till Kungl. Maj:ts prop. nr 174,

att riksdagen måtte besluta, att i fråga om statsbidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolor, mindre folkskolor eller särskilda slöjdskolor skola gälla de grunder, som voro fastställda före 1933 års riksdags beslut om vissa ändringar i dessa grunder, dock med den ändringen, att lärararvodet skall utgå helt och hållet av statsmedel;

samt att de härav betingade höjningarna av förslagsanslaget till bidrag till sagda avlöning måtte av riksdagen beviljas.

Stockholm den 20 mars 1935.

David Norman.

Ruben Wagnsson.
